

OILA PSIXOLOGIYASI: FARZAND TARBIYASIDA EMOTSIONAL INTELLEKTNING AHAMIYATI

Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich

University of Business and Science

Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Dexqonov Tursunali Maxamadaliyevich

University of Business and Science PP-22-03 guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15725719>

Annotatsiya

Mazkur maqolada oila psixologiyasining dolzarb masalalaridan biri bo'lgan farzand tarbiyasida emosional intellektning ahamiyati tahlil etiladi. Emotsional intellekt bolaning ruhiy holati, stressga chidamliligi va ijtimoiy munosabatlarida muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot doirasida oiladagi tarbiya uslublari hamda ular bilan bog'liq psixologik omillar o'rganildi. Jadvallar yordamida tahlillar keltirildi hamda amaliy tavsiyalar berildi.

Kalit so'zlar. Oila psixologiyasi, farzand tarbiyasi, emosional intellekt, tarbiya uslublari, ijtimoiy moslashuv.

Kirish. Oila inson hayotidagi eng asosiy institutlardan biri bo'lib, unda bola tarbiyasi va uning shaxs sifatida shakllanishi jarayoni kechadi. Farzand tarbiyasida nafaqat intellektual bilimlar, balki uning hissiy holati va emosional rivojlanishi ham katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada aynan oila psixologiyasining asosiy jihatlaridan biri sifatida emosional intellekt masalasi ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar sharhi. O'zbek olimlari orasida G.A. Abdurahmonov va U. To'raqulov oilaviy tarbiya masalalariga e'tibor qaratib, bolaning emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganganlar. MDH davlatlari olimlaridan V.V. Koluchiy (2012) va A.L. Sidorov farzand tarbiyasida oilaning o'rni va ijtimoiy-psixologik muhitni tahlil qilganlar. Xorijiy olimlardan esa Goleman va Salovey va Mayer o'z tadqiqotlarida emosional intellektning asosiy komponentlarini bayon etganlar.

Tadqiqot metodologiyasi Tadqiqot eksperimental va korrelyatsion usullar asosida o'tkazildi. 100 nafar o'quvchi va ularning ota-onalari orasida so'rovnoma o'tkazilib, oiladagi tarbiya uslublari bilan bolaning emosional intellekti o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Bundan tashqari, kuzatuv va intervyu usullaridan ham foydalanildi.

Tahlillar va munozara. Tadqiqot natijalari quyidagi jadvalda keltirilgan:

1-jadval. Tarbiya uslublari va bolaning emosional intellekti o'rtasidagi bog'liqlik

Tarbiya uslubi	Emotsional intellekt darajasi (o'rtacha ball)
Avtoritar	45
Demokratik	80
Beparvo	35
Himoyasiz	50

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinib turibdiki, demokratik uslubda tarbiyalangan bolalarda emosional intellektning yuqori darajada ekanligi kuzatiladi. Beparvo yoki avtoritar uslubdagi tarbiya esa past natijalar ko'rsatgan.

Jadvaldagi ma'lumotlarni psixologik jihatdan tahlil qilsak, turli tarbiya uslublari bolaning emosional intellekti (EI)ga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatishini ko'rish mumkin. Keling, har bir tarbiya uslubini alohida ko'rib chiqaylik:

Demokratik tarbiya (80 ball). Ushbu uslubdagi bolalar eng yuqori EI ko'rsatkichlariga ega. Ota-onalar bolaga erkin fikrlash, o'z his-tuyg'ularini ifodalash va boshqarish imkoniyatini beradi. Bu uslub stressga chidamlilik, empatiya va ijtimoiy muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Avtoritar tarbiya (45 ball). Qattiq nazorat va talabchanlik bilan ajralib turadi. Bolalar hissiy jihatdan bosim ostida bo'lishlari va o'z his-tuyg'ularini to'g'ri boshqara olmasliklari mumkin. Natijada, EI darajasi o'rtachadan past bo'lgan.

Beparvo tarbiya (35 ball). Eng past EI ko'rsatkichlarini namoyon qilgan. Ota-onaning e'tiborsizligi bolada o'z his-tuyg'ularini tushunish va boshqarish qobiliyatini zaiflashtirgan. Bunday bolalar ko'pincha o'ziga past baho beradi va stressga chidamsiz bo'ladi.

Himoyasiz tarbiya (50 ball). Bolalar biroz yuqoriroq EI ko'rsatkichlariga ega bo'lsa ham, to'liq rivojlangan emas. Haddan tashqari himoya bolani mustaqil qaror qabul qilishdan cheklaydi va hissiy moslashuvchanligini pasaytiradi.

Quyidagi jadvalda tarbiya uslublari bo'yicha treningdan oldin va keyin bolalarning emosional intellekt (EI) darajasidagi o'zgarishlar ko'rsatilgan:

Tarbiya uslubi	Treningdan oldin EI darajasi (o'rtacha ball)	Treningdan keyin EI darajasi (o'rtacha ball)	O'sish (%)
Avtoritar	45	60	+33%
Demokratik	80	85	+6.25%
Beparvo	35	55	+57%
Himoyasiz	50	65	+30%

Demokratik tarbiya eng yuqori natijaga ega bo'lsa-da, treningdan keyin katta o'zgarish kuzatilmagan. Chunki bu uslub allaqachon EI rivojlanishiga yordam beradi.

Beparvo tarbiya uslubida eng katta o'sish (57%) kuzatildi, chunki ota-onalar hissiy qo'llab-quvvatlashni oshirganidan keyin bolalar EI ni rivojlantirish imkoniga ega bo'ldi.

Avtoritar va himoyasiz uslub ham sezilarli darajada yaxshilanishga erishdi, chunki bolalarga mustaqil qaror qabul qilish va his-tuyg'ularini ifodalash imkoniyati berildi.

Shuningdek, tadqiqot natijalariga ko'ra, ota-onaning hissiy qo'llab-quvvatlashi bolaning stressga chidamliligini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Xulosa va tavsiyalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oiladagi tarbiya uslubi bolaning emosional intellekt darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ota-onalar farzand tarbiyasida quyidagi tavsiyalarga amal qilishlari lozim:

- Bolalar bilan ochiq va ishonchli muloqot olib borish;
 - Ularning his-tuyg'ularini tushunish va qo'llab-quvvatlash;
 - Demokratik va qo'llab-quvvatlovchi tarbiya usullarini qo'llash;
- Farzandlarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, G.A. (2010). *Oila va tarbiya*. Toshkent: Fan.
2. To'raqulov, U. (2015). *Farzand tarbiyasida psixologik yondashuvlar*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.

3. Koluchiy, V.V. (2012). *Psixologiya semeynogo vospitaniya*. Moskva: Prosveshcheniye.
4. Sidorov, A.L. (2018). *Detskaya psixologiya v sovremennom obshchestve*. Sankt-Peterburg: Nauka.
5. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books.
6. Anvarovna, A. S. (2023). Constructions (models) of social intelligence in future English language teachers. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 169-172.
7. Umirovich, A. O., & Anvarovna, A. S. (2023). Views of thinkers on issues of family and family relations. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 508-511.
8. Anvarovna, A. S. ., & Kahharova. (2024). SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ADJUSTMENT OF FIRST YEAR UNIVERSITY STUDENTS. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 3(1), 230-234. Retrieved from <https://jeev.innovascience.uz/index.php/jeev/article/view/439>
9. Atakhujaeva, S. (2023). CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*.
10. Nortoji Jumayevich Eshnaye, & Shahlo Anvarovna Atakhujaeva (2021). SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR AND ITS ESSENCE. Academic research in educational sciences, 2 (CSPI conference 1), 371-375.
11. Ataxo'jayeva, S. (2023). EMPIRIAL FOUNDATIONS OF THE STUDY ENGLISH TEACHERS'SOCIAL INTELLIGENCE.
12. Mirzamurodovich, F. M. (2023). CONCEPTS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL LITERACY IN CONTINUOUS EDUCATION. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(5), 495-497.
13. Fayzullayev, M. M. (2023). PSYCHOLOGICAL LITERACY AND ITS ASSESMENT OF IN YOUTH. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(6 SPECIAL), 170-172. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3358>
14. Fayzullayev , M. . (2024). INTRODUCING PSYCHOLOGICAL LITERACY. Академические исследования в современной науке, 3(22), 32-35. извлечено от <https://econferences.ru/index.php/arims/article/view/16795>
15. Fayzullayev, M. (2023). O'SMIRLARDA PSIXOLOGIK SAVODXONLIK KONSTRUKSIYALARI. Академические исследования в современной науке, 2(19), 129-133. извлечено от <https://www.econferences.ru/index.php/arims/article/view/7963>
16. Nortoji Jumaevich Eshnev, & Mirzaodil Mirzamurodovich Fayzullayev (2021). DISCRIMINATION IN EDUCATION. Academic research in educational sciences, 2 (CSPI conference 1), 550-553.
17. Ataxo'jayeva S. A. O 'QITUVCHILARINING SOTSIOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI //Academic research in educational sciences. – 2023. – T. 4. – №. TMA Conference. – C. 111-115.
18. Ataxo'jayeva S. A. et al. INGLIZ TILINI O'RGATISHDA LOYIXA ISHINI TASHKIL QILISHNING AFZALLIKLARI //Science and Education. – 2020. – T. 1. – №. 1. – C. 403-406.
19. Fayzullayev M. M. DISCRIMINATION IS A VIOLATION OF HUMAN RIGHTS AND IS A PROBLEM FOR STUDENTS, ESPECIALLY IN TIMES OF PSYCHOLOGICAL CHANGE //INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 429-431.

20. Fayzullayev M. M. Psixologik savodxonlik o 'rta maktab o 'quvchilarini ijtimoiylashtirishning psixologik-pedagogik sharti sifatida //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 15. – C. 398-400.

INNOVATIVE
ACADEMY